

INŠTITÚT AMNESTIE A JEHO UPLATŇOVANIE NA SLOVENSKU
V HISTORICKOM A PRÁVNOM KONTEXTE
AMNESTY INSTITUTE AND ITS APPLICATION IN SLOVAKIA
IN THE HISTORICAL AND LEGAL CONTEXT

Martin Skaloš¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.sdtsp.50-63>

Abstrakt

Cieľom príspevku je poukázať na vývoj právnej úpravy inštitútu amnestie a jeho uplatňovanie na území Slovenska.

Kľúčové slová

amnestia, milosť, právomoc prezidenta, kontrasignácia, ústava, Československo, Slovenská republika, Česká republika

Abstract

The aim of the paper is to point out the development of the legal regulation of the amnesty institute and its application in the territory of Slovakia.

Keywords

amnesty, pardon, power of the president, countersignature, constitution, the Czechoslovakia, the Slovak Republic, the Czech Republic

Úvod

Inštitút milosti a amnestie je starý približne 5 tisíc rokov a zachoval sa až do dnešných čias moderného demokratického právneho štátu. Inštitút milosti a amnestie však rozhodne nie je len akýmsi pozoruhodným reziduom minulosti, ale veľmi aktuálnou témou, spôsobujúcou vášne nielen medzi politikmi a verejnosťou, ale aj odbornými kruhmi.

¹ Doc. JUDr. PhDr. Martin SKALOŠ, PhD., Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta UMB.

Amnestia bola tradične používaná ako politický nástroj kompromisu. Amnestia umožňuje, aby „štát zabudol“ na trestné činy, pri ktorých spravidla došlo k trestnému stíhaniu. Akt amnestie sa spravidla vzťahuje na skupinu ľudí, ktorí sa dopustili určitých trestných činov. Tieto ústavné výsady (niekedy všeobecne nazývané ako „zhovievavosť“), koncepčne vyplývajú z monarchistickej ideológie.²

1. Milosť a amnestia ako právny inštitút

Milosť a amnestia predstavujú v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky dva rozdielne inštitúty. Základná diferenciácia spočíva najmä v tom, že milosťou môže prezident individuálne určenej osobe zmierniť trest alebo ho môže celý odpustiť a súčasne môže rozhodnúť, že takéto odsúdenie bude zahladené. Milosť je individuálnym rozhodnutím prezidenta, kedy môže o udelení milosti rozhodovať bez návrhu alebo na návrh ktorejkoľvek osoby. Samotný prezident rozhoduje, či začne konanie o udelení milosti, teda na takéto konanie právny nárok nie je.³

Na rozdiel od milosti sa amnestia uplatňuje voči konkrétne neurčenému okruhu odsúdených osôb, pričom sa udeľuje na konkrétny druh trestu alebo na povahu trestného činu alebo na výmeru trestu. Všetky rozhodnutia o amnestii sa ex lege uverejňujú v Zbierke zákonov Slovenskej republiky a preto majú povahu všeobecne záväzných právnych predpisov.

Rozhodnutie o udelení amnestie sa viaže na kontrasignáciu predsedu vlády alebo ministra, ktorého na to poveril predseda vlády. Naproti tomu rozhodnutie o udelení milosti sa neviaže na žiadnu kontrasignáciu a tak prezident o nej rozhoduje samostatne. Napriek tomu, že amnestia je v porovnaní s počtom udelených milostí aktom výnimočným, sú jej dôsledky neporovnateľne väčšie ako pri udelení individuálnej milosti. Samotný dopad amnestie vždy záleží na konkrétnom znení, pričom netreba zabúdať, že pri formulácii obsahu amnestie prezident Slovenskej republiky nie je ničím viazaný okrem samotného výroku o treste a odsudzujúceho rozhodnutia súdu.⁴

² JALČ, A. - JURIŠOVÁ, K.: K niektorým právnym a historickým aspektom amnestií. In: Právnik, roč. 155, 2016, č. 7, s. 588.

³ ČENTĚŠ, J. a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2012, s. 770-771.

⁴ Bližšie pozri: § 89, § 92 ods. 5 TZ.

Milost' a amnestia v slovenskej právnej úprave majú spoločné to, že môžu byť realizované v dvoch formách. Vo forme agraciácie⁵ a rehabilitácie⁶. Po tom, čo bol zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky („Ústava SR“) novelizovaný ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., prezident stratil možnosť uplatniť tzv. aboliáciu, ktorou nariad'oval, aby sa nezačínalo, alebo, aby sa v už začatom trestnom stíhaní nepokračovalo. Podľa platnej právnej úpravy môže byť milosť a amnestia použitá len proti právoplatne odsúdeným osobám.⁷

2. Ideové základy slovenskej právnej úpravy

V slovenských právnych podmienkach úprava inštitútu amnestie vychádza z tradícií ústavnoprávnej úpravy Československej republiky od roku 1918. Už v Dočasnej ústave z roku 1918, konkrétne v § 10 písm. f), bola deklarovaná právomoc prezidenta republiky „prominouti nebo zmírniti tresty i právní následky trestného činu, odsouzení nebo trestu, jakož i naříditi, aby trestní řízení nebylo zahájeno, anebo zahájené trestní řízení aby bylo zastaveno.“ Na platnosť tohto úkonu bol potrebný spolupodpis povereného člena vlády.

Pri právnom zakotvení inštitútu amnestie a milosti sa československí zákonodarcovia inšpirovali dvoma smermi, prirodzenoprávnym a monarchistickým. Hoci nová československá úprava týchto inštitútov bola ovplyvnená obidvoma smermi, nakoniec sa priklonila k tradícii absolutistickej monarchii. Podľa § 64 ods. 11 Ústavnej listiny z roku 1920 bol prezident oprávnený udeľovať milosť podľa § 103 tejto Ústavnej listiny, ktorý ustanovoval nasledovné: „*Presidentu republiky přísluší právo udíleti amnestii, promijeti nebo zmírňovati tresty a právní následky odsouzení trestními soudy, zvláště též ztrátu volebního práva do Národního shromáždění a jiných zastupitelských sborů, jakož i s vyloučením trestných činů soukromožalobních nařizovati, aby soudní trestní řízení nebylo zahajováno*

⁵ Agraciácia pripúšťa právoplatne uložený trest alebo jeho zvyšok odpustiť, prípadne ho zmierniť. O agraciácii platí, že sa uplatňuje len na nevykonané tresty alebo ich zvyšky, nevzťahuje sa teda na iné výroky, ktoré boli obsiahnuté v rozhodnutí súdu. Agraciáciu môže prezident uplatniť vo vzťahu k celému trestu, v tom prípade ide o odpustenie trestu, alebo sa môže uplatniť len k jeho časti, v tom prípade ide o zmiernenie trestu.

⁶ Rehabilitácia umožňuje prezidentovi odsúdenie zahladiť s rovnakými účinkami, akoby k zahladeniu odsúdenia došlo rozhodnutím súdu. Zahladienie odsúdenia uskutočňuje aj súd na základe ustanovenia § 92 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁷ JALČ, A. - JURÍŠOVÁ, K.: K niektorým právnym a historickým aspektom amnestií. In: Právnik, roč. 155, 2016, č. 7, s. 589.

*nebo nebylo v něm pokračováno. Tato práva nepřisloužejí prezidentovi republiky, jde-li o členy vlády obžalované neb odsouzené podle § 79.*⁸

Právomoc prezidenta republiky zahŕňala všetky tri formy amnestie a milosti - abolíciu, agraciáciu i rehabilitáciu; mohol udeľovať milosť i vyhlasovať amnestiu.⁹ Abolícia nebola možná iba pri trestných činoch súkromnožalobných. Obidva uvádzané inštitúty boli vylúčené, pokiaľ išlo o členov vlády odsúdených alebo obžalovaných pre úmyselné porušenie alebo porušenie z hrubej nedbanlivosti v oblasti svojej úradnej pôsobnosti ústavných alebo iných zákonov, teda v otázke tzv. ministerskej zodpovednosti. Toto právo prezidenta republiky bolo v prvej Československej republike chápané ako osobná prerogatíva prezidenta republiky, ako jeho osobné právo, ktoré bolo neprenosné.

Aj keď úprava amnestie a milosti prevzala monarchistický model, predsa len sa od neho čiastočne odlišovala. Novovytvorená republika sa hlásila k teórii del'by moci a prezident bol pokladaný za súčasť výkonnej moci. Amnestia a milosť boli považované za správne akty, ktorými prezident republiky vykonáva svoju vládnu moc. Uvedená právomoc prezidenta republiky vyžadovala na svoju platnosť kontrasignáciu zodpovedného člena vlády (podľa § 68 Ústavnej listiny z roku 1920), z čoho tiež vyplýva skutočnosť, že za rozhodnutie prezidenta niesla zodpovednosť vláda.

Ústavná listina Československej republiky je inštruktívna predovšetkým z hľadiska zaradenia práva prezidenta republiky udeľovať amnestiu, odpúšťať alebo zmierňovať tresty. Toto právo uvedené v § 103 ods. 1 a 2 je systematicky zaradené pod „Moc sudcovskú“. Z toho vyplýva jednoznačná orientácia, resp. chápanie inštitútu amnestie ako trestnoprávnej kategórie.¹⁰

Ústava Slovenskej republiky prijatá ústavným zákonom č. 185/1939 Sl. z. upravovala udeľovanie milosti v § 72, ktorý bol z hľadiska systematiky rovnako súčasťou hlavy „Súdnicstvo“. Podľa § 72 tejto ústavy: „Prezidentovi republiky prislúcha právo udeľovať milosť, najmä odpúšťať alebo zmierňovať tresty, uložené trestnými súdmi a disciplinárnymi vrchnosťami a právne následky takýchto odsúdení, počítajúc do toho aj zahladenie odsúdení,

⁸ § 103 ods. 1 a 2 Ústavnej listiny Československej republiky z roku 1920.

⁹ Idea zahladenia trestu za určitých podmienok bola známa už v antickom Ríme. K tomu pozri: TUROŠÍK M.: Ľudské práva v rímskom práve. In P. SZYMANIEC (ed.): *Zasada proporcjonalności a ochrona praw podstawowych w państwach Europy. The Principle of Proportionality and the Protection of the Fundamental Rights in the European States*. Warszawa: Wydawnictwo PWSZ AS, 2015, s. 65–72

¹⁰ BALOG, B. – TITTOVÁ, M. – FAKLA, M.: Amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2019, s. 34.

a s výnimkou trestných činov, ktoré sa stíhajú len súkromnou obžalobou, nariaďovať, aby sa súdne trestné pokračovanie nezavádzalo, alebo, aby sa zastavilo.“

V Ústave Československej republiky z roku 1948 (ústavný zákon č. 150/1948 Zb.) bol inštitút amnestie upravený v § 74 ods. 1 bod 11, ktorý znel: „*Prezident republiky má právo udílet amnestii, promíjet nebo zmírňovat tresty a právní následky odsouzení trestními soudy a nařizovat s vyloučením trestných činů soukromožalobních, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo se v něm nepokračovalo. Tato práva mu nepřísluší, bude-li proti němu zavedeno řízení podle § 78, anebo jde-li o presidenta republiky obžalovaného nebo odsouzeného podle § 78 nebo o členy vlády obžalované nebo odsouzené podle § 91.*“¹¹

Ústavné zakotvenie amnestie a milosti sa v Ústave 9. mája oproti Ústavnej listiny z roku 1920 nijako obzvlášť nezmenilo. Stále bolo možné využívať všetky hlavné tri formy, len pri súkromnožalobných trestných činoch bola vylúčená abolícia. Taktiež vyňatie členov vlády v otázke ministerskej zodpovednosti zostalo zachované. Podľa § 76 Ústavy 9. mája bola platnosť akéhokoľvek prezidentského úkonu podmienená spolupodpisom zodpovedného člena vlády. Súčasne so zmenou ústavy prišla aj zmena trestného súdnictva. Bol prijatý zákon č. 87/1950 Zb. o trestnom súdnom konaní, ktorý platil až do roku 1961. Konanie o žiadosti o milosť vykonávali v prípade abolície prokurátori, v prípade agraciácie a rehabilitácie súdy I. stupňa.

Až ústavou zo dňa 11. júla 1960 došlo ku zmene v ústavnom postavení prezidenta v oblasti jeho právomoci rozhodovania o amnestii a milosti. Došlo k odmietnutiu deľby moci v štáte, štátnu moc naďalej vykonával „pracujúci ľud“. Celá štátna moc bola zjednotená pod Komunistickú stranu Československa. Prezident začal byť s účinnosťou tejto ústavy zodpovedný Národnému zhromaždeniu, čo malo za následok, že na platnosť jeho rozhodnutia už nebola potrebná kontrasignácia.

V Ústave Československej socialistickej republiky z roku 1960 (ústavný zákon č. 100/1960 Zb.) bol inštitút amnestie upravený v čl. 62 ods. 1 bod 10, ktorý znel: „*Prezident republiky má právo udělovat amnestii, promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo aby se v něm nepokračovalo.*“¹²

Za zmienku stojí tiež čl. 65, ktorý predstavoval inšpiráciu aj pre slovenského ústavodarcu. Osobitne vo vzťahu k amnestiám inšpiráciu negatívnu, ako sa neskôr ukázalo. Podľa čl. 65

¹¹ Ústava z roku 1948 z právomoci prezidenta výslovne vylučovala udelenie amnestie alebo milosti sebe samému v konaní vedenom proti nemu za vlastizradu.

¹² Jedinou zmenou bola skutočnosť, že medzi právomoci prezidenta už naďalej nepatrila rehabilitácia, teda zahľadanie odsúdenia.

tejto ústavy: „*Ak sa uvoľní úrad prezidenta republiky a nový prezident ešte nie je zvolený a nezložil sľub, tak isto, keď prezident republiky nemôže zo závažných dôvodov svoj úrad vykonávať, prislúcha výkon jeho funkcií vláde. Vláda môže v takom prípade poveriť svojho predsedu výkonom niektorých právomocí prezidenta republiky; na predsedu vlády prechádza v tom čase najvyššie velenie nad ozbrojenými silami.*“

Zákonom zo dňa 29. novembra 1961 (č. 141/1961 Zb.) o trestnom súdnom konaní bola okrem iného prijatá nová úprava týkajúca sa konania o udeľovaní milostí. Podstatnou zmenou oproti predchádzajúcej úprave bolo oprávnenie prezidenta stanoviť, v ktorých prípadoch môže o žiadosti o milosť rozhodnúť generálny prokurátor alebo minister spravodlivosti. Obidva tieto subjekty mohli žiadosť nielen ako bezdôvodnú zamietnuť, ale aj milosť udeliť. Ďalšou novinkou v oblasti amnestie a milosti bolo ustanovenie § 11 ods. 2, ktoré dávalo obvinenému, ktorému bola udelená milosť alebo amnestia abolíciou, možnosť na prejednaní danej veci trvať. V takom prípade konanie pokračovalo s tým, že pokiaľ bola preukázaná vina, trest sa už neudeloval.

Ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii upravoval oprávnenie prezidenta ČSSR udeľovať amnestiu v čl. 61 ods. 1 písm. j) nasledujúco: „*má právo udeľovať amnestiu, odpúšťať a zmierňovať tresty uložené trestnými súdmi a nariaďovať, aby sa súdne trestné konanie nezačínalo, alebo, aby sa v ňom nepokračovalo, a zahľadáť odsúdenie.*“¹³ Prezident bol podľa tejto ústavy stále zodpovedný Národnému zhromaždeniu, teda kontrasignácia sa nevyžadovala.

Rovnako aj tu bolo pre neskoršieho slovenského ústavodarcu inšpiratívnym spôsobom upravené v čl. 64 zastupovanie prezidenta ČSSR, ktoré sa vzťahovalo aj na právomoc podľa čl. 61 ods. 1 písm. j): „*Ak sa uvoľní úrad prezidenta Československej socialistickej republiky a nový prezident ešte nie je zvolený a nezložil sľub, tak isto ak prezident nemôže svoj úrad zo závažných dôvodov vykonávať, patrí výkon jeho funkcií vláde Československej socialistickej republiky. Vláda môže v takomto prípade poveriť svojho predsedu výkonom niektorých právomocí prezidenta Československej socialistickej republiky; na predsedu vlády prechádza v tom čase hlavné velenie nad ozbrojenými silami.*“

Socialistické ústavy spolu s celkovým znižovaním ústavného významu postavenia prezidenta urobili z tejto pôvodne neprenosnej prerogatívy hlavy štátu iba jednu z jeho

¹³ Rehabilitácia sa týmto ústavným zákonom stala opäť súčasťou prezidentských právomocí.

kompetencií, ktorá v čase, keď bol uvoľnený prezidentský úrad, prechádzala na vládu. Túto koncepciu nekriticky prevzala v roku 1992 aj Ústava SR v jej pôvodnom znení.¹⁴

3. Pohľad na amnestiu v slovenskej právnej úprave a českej právnej úprave

Amnestie prezidenta Václava Havla nepochybne predstavujú z trestnoprávneho, ale aj kriminologického hľadiska pomerne prelomový bod. Konkrétne ide o amnestiu z januára 1990:¹⁵ „*Amnestie prezidenta republiky Václava Havla v lednu 1990 byla svým rozsahem i dobou, kdy byla vyhlášena záležitostí zcela mimořádnou... První reakce na amnestii byly často až přehnaně optimistické, pozdější pak spíše skandalizující.*“¹⁶ Išlo bez pochyb, nielen z pohľadu českého ale aj slovenského, o jednu z najrozsiahlejších amnestií histórie.¹⁷

Slovenská republika a Česká republika majú neoddeliteľnú spoločnú minulosť. Po rozdelení republík v roku 1993 každý štát prijal vlastnú právnu úpravu, pričom viaceré zákony boli prevzaté a ostali aj po rozdelení v každom už samostatnom štáte platné a účinné. Právna úprava inštitútov milosti a amnestie je v oboch štátoch do veľkej miery totožná v ústavnoprávnej rovine, ale aj v trestnoprávnej. Zrejma odlišnosť úprav na základe uvedeného existuje pri realizácii milosti ako individuálneho právneho aktu. V oboch štátoch môže prezident realizovať milosť vo forme agrácie aj vo forme rehabilitácie,¹⁸ avšak podľa platnej právnej úpravy môže český prezident realizovať milosť aj formou abolície, ktorou nariaďuje, aby sa nezačínalo trestné konanie, alebo, aby sa v už začatom trestnom konaní nepokračovalo. Takáto forma milosti na Slovensku nie je možná.

Právomoc prezidenta udeľovať amnestiu je ustanovená v Ústave Českej republiky, konkrétne v čl. 63 ods. 1 písm. k), podľa ktorého má prezident právo udeľovať amnestiu. V zmysle čl. 63 ods. 3 Ústavy Českej republiky je platnosť takéhoto rozhodnutia prezidenta Českej republiky podmienená kontrasignáciou predsedu vlády alebo ním povereného člena vlády. Aj v tomto možno vidieť podobnosť so slovenskou právnou úpravou, kde rovnakú právomoc prezidentovi Slovenskej republiky priznáva Ústava Slovenskej republiky a rovnako

¹⁴ BALOG, B. – TITLOVÁ, M. – FAKLA, M.: Amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2019, s. 36.

¹⁵ Rozhodnutie prezidenta republiky zo dňa 1. januára 1990 o amnestii (č. 1/1990 Sb.).

¹⁶ MAREŠOVÁ, A.: Vybrané kriminologické aspekty amnestie z ledna 1990: sborník referátů ze semináře, který se uskutečnil 14. února 1991 v Praze. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, s. 1.

¹⁷ Táto amnestia podala právny základ na prepustenie viac ako 21 000 osôb z nápravovýchovných zariadení a takisto spôsobila veľký počet zastavení trestného stíhania a odloženia trestného stíhania.

¹⁸ Čl. 62 písm. g) zákon č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky.

je rozhodnutie prezidenta o udelení amnestie viazané na kontrasignáciu predsedu vlády alebo ním povereného ministra.¹⁹

Fakt, že Slovenská republika a Česká republika majú spoločnú minulosť, sa týka tiež právnej úpravy a vôbec celého chápania amnestie a milosti. Rovnako ako v Českej republike aj na Slovensku má právomoc vyhlasovať amnestiu a udeľovať milosť prezident republiky, konkrétne podľa čl. 102 ods. 1 písm. j) Ústavy Slovenskej republiky „*odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahládza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie*“, teda nemá právomoc udeliť amnestiu ani milosť formou abolície. Platnosť rozhodnutia o amnestii je viazaná na kontrasignáciu predsedu vlády alebo ním povereného člena, čím za rozhodnutie vláda preberá zodpovednosť. Rozhodnutie o milosti spolupodpis nevyžaduje.

Rovnako ako v Českej republike i v slovenskom právnom poriadku je použitie milosti a amnestie stručne upravené v Trestnom poriadku, konkrétne v ustanoveniach hlavy piatej zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Podľa tohto zákona prezident nemá právomoc preniesť svoju právomoc, viesť konanie o žiadostiach o milosť na ministra spravodlivosti, ten však podľa ustanovenia § 473 ods. 1 tohto zákona zabezpečuje podklady pre rozhodovanie prezidenta v konaní o milostiach.

V podmienkach Slovenskej republiky (1993 – 2013) amnestie boli vždy udelené pri príležitosti zvolenia novým prezidentom (Michalom Kováčom 1993, Rudolfom Schusterom 1999 a Ivanom Gašparovičom 2004). Ivan Gašparovič pri opätovnom zvolení v roku 2009 amnestiu neudelil. Rudolf Schuster amnestiu udelil pri konci jubilejného roku 2000. Ivan Gašparovič udelil amnestiu pri 20. výročí samostatnosti Slovenskej republiky 2. januára 2013. V porovnaní s Čechami, Moravou a Sliezsokom je zaujímavé, že pokiaľ v rokoch 1999 – 2012 nebola v Čechách, na Morave a v Sliezske udelená žiadna amnestia, na Slovensku boli udelené 3. Vláda udelila dve priestupkové amnestie v roku 1993 a 1998.

Na Slovensku vzbudili veľké kontroverzie amnestie vyhlásené v 90. rokoch. Vtedajšia právna úprava dovoľovala udeliť amnestiu a milosť aj formou abolície, a navyiac bez potreby kontrasignácie. Toto bolo zneužitie slovenským predsedom vlády Vladimírom Mečiarom,²⁰

¹⁹ Čl. 63 ods. 1 písm. k) a čl. 63 ods. 3 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava Českej republiky, čl. 102 ods. 1 písm. j) a čl. 102 ods. 2 zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

²⁰ Dňa 3. marca 1998 rozhodol predseda vlády v zastúpení prezidenta SR o udelení amnestie a toto bolo vyhlásené pod č. 55/1998 Z. z.

keď vykonával právomoci prezidenta v súlade s ustanoveniami čl. 105 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky z dôvodu nezvolenia nového prezidenta.²¹

Nový predseda vlády sa tiež v zastúpení prezidenta republiky snažil zmeniť rozhodnutie o amnestii.²² Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval,²³ že vyhlásenú amnestiu nemožno už zmeniť.²⁴ Ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. prezidentovi Slovenskej republiky bola odobratá právomoc vyhlasovať amnestiu bez spolupodpisu predsedu vlády a ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. bolo znemožnené aj udeľovať alebo vyhlasovať abolíciu.²⁵

Rovnako ako v Českej republike bola aj na Slovensku vyhlásená amnestia k výročiu 20-ročnej existencie štátu. Vyhlásil ju prezident republiky Ivan Gašparovič 1. januára 2013.²⁶ Touto amnestiou boli okrem iného odpustené všetky podmiennečne uložené tresty a tresty odňatia slobody v dĺžke neprevyšujúcej 18 mesiacov, pričom na všetkých touto amnestiou oslobodených sa uplatnili aj rehabilitačné ustanovenia tejto amnestie.

4. Zrušenie Mečiarových amnestií

Neustále sa vracajúcim ústavnoprávnym problémom posledných dvadsiatich rokov nebola ani tak primárne otázka, či tzv. Mečiarove amnestie, ktoré udelil v marci 1998 predseda vlády Slovenskej republiky, Vladimír Mečiar, ako zastupujúci prezident Slovenskej republiky, boli alebo neboli výsledkom porušenia či zneužitia zastupovanej prezidentskej právomoci. V tomto v zásade existovala a existuje spoločenská zhoda. Predmetom sporu bolo skôr to, či tieto rozhodnutia zastupujúceho prezidenta Slovenskej republiky možno alebo nemožno zrušiť, a ak áno, tak kto a akým spôsobom alebo postupom.

K udeleniu amnestie došlo bez zjavnej, resp. žiadnej súvislosti so žiadnou udalosťou, pri príležitosti ktorej sa amnestia v československých podmienkach a tradíciách udeľovala. Ústavná úprava síce udeľovanie amnestie na žiadnu takúto okolnosť neviazala a prezident Slovenskej republiky tak mohol urobiť kedykoľvek, zachovávala sa ale tradícia spájania

²¹ Predseda vlády SR, využívajúc svoje právomoci podľa čl. 105 ods. 1 a čl. 102 písm. i) Ústavy SR v záujme odstránenia sporov o výklad rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998, uverejneného pod č. 55/1998 Z. z., vydal nové amnestijné rozhodnutie zo 7. júla 1998 vyhlásené pod č. 214/1998 Z. z.

²² Predseda vlády SR Mikuláš Dzurinda ako zastupujúci prezident vydal 8. decembra rozhodnutie o amnestii, ktoré bolo uverejnené pod č. 375/1998 Z. z.

²³ Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. júna 1999, sp. zn. I. ÚS 30/1999.

²⁴ Výklad Ústavného súdu SR vyplýval z podstaty amnestie a jej trestnoprávných súvislostí. Pripustením možnosti zrušenia amnestie by nastal stav právnej neistoty, ktorý je v rozpore s princípom právneho štátu a umožnilo by sa tým kedykoľvek zasahovať do vydaného a konečného rozhodnutia hlavy štátu, a to aj nasledujúcim prezidentom SR.

²⁵ KOUDELKA, Z.: Amnestie. In: SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds.): Encyklopedie českých právních dějin. 1. svazek, A-Č. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 253.

²⁶ Rozhodnutie č. 1/2013 Z. z. prezidenta Slovenskej republiky o amnestii z 2. januára 2013.

amnestie najmä s nástupom prezidenta SR do funkcie alebo s výročiami vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

V roku 2017 bolo po takmer 20 rokoch vytvorené ústavné riešenie preskúmania a možného zrušenia rozhodnutia o amnestiách a o milosti. Toto ústavné riešenie bolo vyjadrené v ústavnom zákone č. 71/2017 Z. z. tak, že podľa čl. 86 písm. i) Ústavy SR do pôsobnosti Národnej rady Slovenskej republiky patrí uznášať sa o zrušení rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky podľa čl. 102 ods. 1 písm. j) Ústavy Slovenskej republiky, teda o zrušení udelenia milosti a amnestie, ak takéto rozhodnutie odporuje princípom demokratického a právneho štátu. Došlo teda k výslovnému rozšíreniu katalógu právomocí parlamentu o výslovnú možnosť prijatia zrušovacieho rozhodnutia. Tým bola prekonaná výhrada voči snahe o zrušenie amnestijného rozhodnutia ústavným zákonom, spočívajúca v tom, že na to Národná rada Slovenskej republiky nemá výslovný ústavný mandát.²⁷

Ústavný zákon č. 71/2017 Z. z. doplnil do ústavného systému Slovenskej republiky možnosť zrušenia rozhodnutia o amnestii a o milosti, ale podmienil toto rozhodnutie formálnymi a vecnými podmienkami, ktoré majú zabrániť tomu, aby Národná rada Slovenskej republiky toto svoje oprávnenie zneužila:

- a) formálnou požiadavkou je požiadavka na minimálne kvórum pre podanie návrhu,²⁸
- b) formálnou požiadavkou je požiadavka trojpäťinovej väčšiny všetkých poslancov na prijatie zrušujúceho uznesenia,
- c) formálnou požiadavkou je tiež povinné preskúmanie Ústavným súdom Slovenskej republiky,
- d) vecnou požiadavkou je preukázanie rozporu s princípmi demokratického a právneho štátu.²⁹

Národná rada Slovenskej republiky využila ústavné oprávnenie vyplývajúce z ústavného zákona č. 71/2017 Z. z. a 5. apríla 2017 prijala uznesenie č. 570, ktorým zrušila niektoré články tzv. Mečiarových amnestií z roku 1998. Keďže zrušujúce uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky je povinne preskúmané Ústavným súdom Slovenskej republiky, a to

²⁷ Podľa čl. 88a Ústavy SR návrh na zrušenie rozhodnutia prezidenta SR o udelení amnestie alebo o udelení milosti prerokuje Národná rada SR, ak o to požiadajú najmenej päťina jej poslancov.

²⁸ Podľa čl. 88a úst. zák. č. 71/2017 Z. z. návrh na zrušenie rozhodnutia prezidenta podľa čl. 102 ods. 1 písm. j) NR SR prerokuje vtedy, keď o to požiadajú najmenej päťina jej poslancov.

²⁹ BALOG, B. – TITTLOVÁ, M. – FAKLA, M.: Amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 85.

tak formálne, ako aj vecne, nemôže byť pochybnosť o tom, že tým ústavným orgánom, ktorý v tomto konaní ustáľuje obsah slov „*princípy demokratického a právneho Štátu*“ je práve a len Ústavný súd Slovenskej republiky.³⁰

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 31. mája 2017 rozhodol, že „uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 570 z 5. apríla 2017 o zrušení článku V a článku VI rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii uverejneného pod číslom 55/1998 Z. z., rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii uverejneného pod č. 214/1998 Z. z. a rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky v konaní o milosť pre obvineného zo dňa 12. decembra 1997 č. k. 3573/96-72-2417 je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky.“³¹

Ústavní sudcovia Milan Lálík a Peter Brňák v odlišnom stanovisku k výroku nálezu ÚS okrem iného uvádzajú, že prostredníctvom tohto rozhodnutia sa otvorila Pandorina skrinka spätného pôsobenia práva, narušenia princípu del'by moci a ešte väčšej frustrácie nespokojnej verejnosti. „Paradoxne najviac získal sledom týchto udalostí parlament, ktorý sa už etabloval do pozície onnipotentného orgánu verejnej moci. V rovine individuálnej ochrany ľudských práv sme sa opäť raz dozvedeli, že existujú osoby, ktorým je možné odňať, resp. poprieť ich práva a slobody len preto, že súčasná parlamentná väčšina (podporená verejnou mienkou) si to tak želá,“ tvrdia Lálík s Brňákom.

Záver

Amnestia, ale aj milosť jednoznačne patria medzi tradičné historické inštitúty. Udeľovanie amnestie a milosti patrí do právomoci prezidenta. Ide o inštitúty, ktoré svojim účinkom výrazne zasahujú do samotného trestného konania. Najmä amnestia, vzhľadom na svoj rozsah, by mala byť inštitútom „výnimočného“ charakteru, ktorý by sa aplikoval pri „výnimočných“ udalostiach.

Zaujímavým prípadom je udelenie trestnej amnestie predsedom vlády Vladimírom Mečiarom pri príležitosti 5. výročia samostatnosti Slovenskej republiky, ktorý ju pre nejasnosť doplnil ďalším amnestijným rozhodnutím. Amnestiu udelil v zastúpení prezidenta v období, kedy bola prezidentova funkcia neobsadená. S týmito amnestiami nesúhlasil následný predseda

³⁰ Nález Ústavného súdu SR z 31. mája 2017, sp. zn. PL. ÚS 7/2017.

³¹ Nález Ústavného súdu SR Pl. ÚS 7/2017.

vlády Mikuláš Dzurinda, ktorý ich rovnako v období neobsadenia prezidentského úradu obmedzil. Toto obmedzenie však Ústavný súd v Košiciach vyhlásil za neústavné. Trestné amnestie prezidenti na Slovensku udelili asi raz za 4 roky, pri započítaní dvoch amnestií predsedu vlády Vladimíra Mečiara asi raz za 3 roky.

Ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. bola zrušená k 1. júlu 2001 aboličná forma amnestie a milosti na území Slovenska. Z viacerých dôvodov by bolo vhodné obnovenie aboličnej formy amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Nakoľko v minulosti dochádzalo k zneužívaniu tejto formy amnestie a milosti, táto forma amnestie a milosti by sa mohla využívať iba pri vybraných kategóriách trestných činov.³²

Národná rada 5. apríla prijala uznesenia o zrušení amnestií Vladimíra Mečiara. Zároveň bola zrušená aj milosť pre Michala Kováča ml. Poslanci uznesenie schválili 129 hlasmi naprieč celým politickým spektrom. Ako dôvod tohto kroku sa v parlamentnom uznesení okrem iného uvádzalo, že slovenskú spoločnosť dlhodobo znepokojujú amnestie predsedu vlády Vladimíra Mečiara vykonávajúceho niektoré právomoci prezidenta obsiahnuté v rozhodnutiach predsedu vlády o amnestiách, a tiež aj udelená milosť prezidentom Michalom Kováčom zo dňa 12. decembra 1997. Následne 31. mája 2017 vydal Ústavný súd Slovenskej republiky nález, v ktorom konštatoval súlad uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky o zrušení amnestií s Ústavou Slovenskej republiky.

Hoci inštitúty amnestie a milosti sú často kritizované a chápané ako prežitok minulosti, stále majú svoje nepopierateľné miesto v právnych poriadkoch mnohých štátov, a to aj napriek tomu, že už dávno mohli byť legislatívnym postupom zrušené. Síce amnestia a milosť majú stále svoje miesto a význam, je potrebné zabrániť možnému zneužitiu týchto inštitútov a stanoviť jasné podmienky na ich použitie.

Inštitút milosti a amnestie môže v mnohých ohľadoch fungovať ako akási poistka, ktorú nie je dobre využívať často, ale je dobre ju mať k dispozícii. Je pravdou, že hľadanie ideálneho modelu, v ktorom si inštitút milosti a amnestie zachová svoje nespochybniteľné klady, a zároveň bude očistený od problematických aspektov, rozhodne nie je ľahkou záležitosťou. Ide však o veľkú výzvu, a to nielen pre našich zákonodarcov, ale aj odbornú verejnosť.

³² K tejto problematike bližšie pozri: JALČ, A. - JURIŠOVÁ, K.: K niektorým právnym a historickým aspektom amnestií. In: Právnik, roč. 155, 2016, č. 7, s. 599.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BALOG, B. – TITLOVÁ, M. – FAKLA, M.: Amnestie a milosti v právnom poriadku Slovenskej republiky. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, 124 s. ISBN 978-80-571-0064-5.
- BARANÍK, K.: Ústava na hviezdnom nebi: vzťah Ústavy Slovenskej republiky k medzinárodnému právu. 1. vyd. Praha: Leges, 2020, 296 s. ISBN 978-80-7502-452-72.
- ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2012, 864 s. ISBN 978-80-891-2276-9.
- GIBA, M. - BARANÍK, K. a kol.: Ústavné právo. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019, 481 s. ISBN 978-80-571-0086-7.
- JALČ, A. - JURIŠOVÁ, K.: K niektorým právnym a historickým aspektom amnestií. In: Právnik, roč. 155, 2016, č. 7, s. 588-603. ISSN 0231-6625.
- KOUDELKA, Z.: Amnestie. In: SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. (eds.): Encyklopedie českých právních dějin. 1. svazek, A-Č. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 252-267. ISBN 978-80-7380-562-3.
- KOUDELKA, Z.: *Ústavní systém Slovenska*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právnické sešity, 50 s. ISBN 80-210-1207-2.
- KUCHTA, J. - MUSIL, J. - ŠÁMAL, P. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1166 s. ISBN 9788074004964.
- MAREŠOVÁ, A.: Vybrané kriminologické aspekty amnestie z ledna 1990: sborník referátů ze semináře, který se uskutečnil 14. února 1991 v Praze. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991, 68 s.
- MINÁRIK, Š. a kol.: Trestný poriadok Stručný komentár. 2. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 1392 s. ISBN 9788080783693.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 37/1998 z 26. januára 1999.
- Nález Ústavného súdu SR Pl. ÚS 7/2017.
- Rozhodnutie č. 1/2013 Z. z. prezidenta Slovenskej republiky o amnestii z 2. januára 2013.
- Rozhodnutie č. 214/1998 Z. z. predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii.
- Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii č. 55/1998 Z. z.
- Rozhodnutie prezidenta republiky zo dňa 1. januára 1990 o amnestii (č. 1/1990 Sb.).
- ŠOUŠA, J. jr.: Právní úprava amnestie v letech 1918 – 1953 v českých zemích. Pelhřimov: Nová Tiskárna Pelhřimov, 2019, 432 s. ISBN 978-80-7415-192-7.

PŘÁVNE ROZPRAVY ON-SCREEN II. – Sekcia dejín a teórie štátu a práva

online vedecká konferencia - 13. november 2020

TUROŠÍK, M.: Ľudské práva v rímskom práve. In: SZYMANIEC, P. (ed.): Zasada proporcjonalności a ochrona praw podstawowych w państwach Europy. The Principle of Proportionality and the Protection of the Fundamental Rights in the European States. Warszawa: Wydawnictwo PWSZ AS, 2015, s. 65-72. ISBN 978-83-63839-33-8.

Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. júna 1999, sp. zn. I. ÚS 30/1999.

Uznesenie sp. zn. II. ÚS 80/99 z 18. augusta 1999.